

שו"ת כהלכה

תשובות לשאלות שנשאלו בכנסי כשרות החלב

א. חלב שנחלב בשבת ע"י רובוט חליבה

האם תנובה משתמשת לייצור מוצרי מהדרין בחלב שנחלב בשבת ע"י רובוט חליבה?

חליבה באמצעות רובוט חליבה היא הדרך המהודרת לחליבה בשבת, שהרי האדם איננו עושה דבר לא בידים ולא בגרמא והוא גם לא עושה מלאכה ע"י גוי. מכיוון שכך, ברובוט חליבה גם אין כל בעיה של חשש לאיסור חלב שחלבו גוי מבלי שישראל רואהו.

לכן, חליבה רובוטית עדיפה על הפתרונות המקובלים של חליבה בגרמא או חליבה לאיבוד והזרמה לאחר מכן לקו. ואפילו על חליבה באמצעות גוי שהותרה רק בגלל צער בעלי חיים וגם עם היתר זה לא הכל היו שלמים לחלוטין, במיוחד שלפעמים (סמוך לצאת השבת) החליבה נעשית גם כשאין עדיין מצב של מניעת צער בעלי חיים.

כל זאת כמובן בתנאי שלא מתקנים תקלות שעלולות לקרות בשבת ע"י יהודים. לצורך זה בכל מקום בו לוקחים לייצור מוצרי מהדרין חלב שנחלב בשבת באמצעות רובוט חליבה הותקנו מצלמות, ואישור החלב כחלב מהדרין נעשה רק אחרי שמוודאים במוצאי שבת וחג באמצעות המצלמות שלא הייתה כל תקלה שתוקנה ע"י יהודי בשבת או בחג.

ושתי הערות נוספות:

א. יש לציין, שגם אם חולבים בהיתר בדרך פחות מהודרת או בדרך פחות מוסכמת אין כל שאלה לגבי כשרות החלב גם למהדרין ובתנאי שהחולבים שחולבים בדרך הפחות מהודרת עושים זאת על פי הנחיה הלכתית מוסמכת. כי אז אין כל מקום לקנס שקנסו על מלאכה שנעשתה בשבת במזיד.

ב. מבחינה הלכתית טהורה לא פשוט שגם אם מתקנים את התקלה בשבת באיסור זה משפיע על כשרות החלב כי מדובר בתיקון המכשיר שאיתו מבצעים את החליבה וכל עוד החליבה עצמה נעשית בהיתר ייתכן ואין מקום לאסור את החלב רק בגלל שמתקן החליבה תוקן באיסור בשבת.

ב. השגחה באמצעות מצלמות לעניין חשש טריפות

כיצד ההשגחה באמצעות המצלמות עונה על החשש מבהמות טריפה ע"י ניתוחים?

השגחה באמצעות מצלמות מיועדת רק לסייע בפיקוח שהחליבה נעשתה כדין בשבת וללא כל חילול שבת או לצורך פיקוח על גוי שחולב כדי לקיים את דין המשנה שכאשר גוי חולב צריך שיהודי יראה את החליבה. הפיקוח על ניתוחי פרות כדי למנוע חשש מהטרפת הבהמה במהלך הניתוח נעשה בהשגחה של משגיח שמגיע לכל ניתוח.

אמנם נראה שבאופן עקרוני אם בעתיד נגיע לכך שמהלך הניתוח ילווה בצילום מלא וברור של כל התהליך וניתן יהיה לוודא באמצעות צפיה בהקלטה שאכן הניתוח נעשה ללא הטרפת הפרה – לא תהיה מניעה הלכתית לסמוך על כך.

וכך כתב לי הרב יעקב מאיר שטרן שליט"א יו"ר ועדת מהדרין במענה לשאלה שהעלנו בנושא זה: בענין השאלה האם אפשר לסמוך על צילום הסרטה של ניתוח היסט קיבה שרואים בדיוק את

מעשה הניתוח של הרופא שהוא פותח פתח קטן בצד הבהמה ומכניס ידו לפנים ומחזיר את הקיבה למקומה ואח"כ הוא תופר את השומן המחובר לקיבה לדופן. במהלך הצילום ניתן לראות שלא יוצאים נוזלים בצבע מוזר ושונה המעידים על פגיעה באיברים פנימיים וכן שאין הרופא מכניס שום מכשיר חד לנקב את הקיבה על מנת להוציא גזים.

הנה לענ"ד יש מקום להתיר הדבר. וטעמא דמלתא דמצד הדין גם אם לא הייתה שום השגחה על מעשה הניתוח ג"כ א"א להטריף הפרה דהרי מצינו בפוסקים שכתבו דרופא שהוא אומן מסתמא לא יעשה באופן שינקב אברים פנימיים המטריפים כמ"ש הסמ"ג (מ"ו, י') לענין תרנגולים מסורסים דהעולם אינם נזהרים בזה דמאחר דהוא אומן, בקי הוא בכך, ורואה שלא יגיע לבני מעיים וע' שו"ת חת"ס יו"ד סי' כ"א וכן פסק בשו"ת דברי חיים (יו"ד ב לג) וז"ל אם יתברר שבודאי אין מתכוונים לעשות הנקב בהמסס רק קרוב לו לחלל הגוף וא"כ ליכא עלינו רק חשש דמחט בחלל הגוף ואז יש לסמוך על סברות המתירים סירוס בעופות משום דאוקי אומן על חזקתו. עכ"ל.

גם בשו"ת לבושי מרדכי יו"ד תנינא סי' י"ח מדייק מדברי המהר"ם שיק יו"ד מה דברופא אומן יש לסמוך ע"ז ע"ש, ולכן כיוון דמצד הדין גם אם נעשה הניתוח שלא בהשגחה יש מקום לצדד להקל בעיקר הדין ולומר שלא נטרף הבהמה כ"ש כשרואים בסרט כל מהלך הניתוח ודאו שיש לסמוך ע"ז, ולפיכך אם יסכימו לזה שאר רבני הועד נלע"ד שאפשר לסמוך ע"ז למעשה.

ג. חלב שנחלב בשבת באיסור

מה עושים עם חלב כשהוכח ע"י המצלמה שהוא נחלב בשבת ע"י יהודי?

חלב שנחלב בשבת ע"י יהודי מופנה לייצור מוצרים בכשרות רגילה. יש להדגיש שגם אם פרה אחת מותרת 500 פרות נחלבה ע"י יהודי אנו נפסול את מיכל החלב כולו ממהדרין. אמנם מדינא חלב כזה מותר גם למהדרין, אך מכיוון שאיננו יכולים להתגמש בדרישות הכשרות שהצבנו בפני הרפתנים והחולבים, ומכיוון שאנו מצהירים על כך שמוצרי החלב בכשרות מהדרין מיוצרים מחלב שנחלב ללא חילול שבת אנו מחוייבים לעמוד בהבטחה זו ולפסול כל חלב שמעורב בו חלב שנחלב בשבת באיסור.

בהקשר זה יש לציין, שמכיוון שאנו מעבירים לכשרות רגילה כל חלב שיש בו אפילו מעט חלב שנחלב באיסור בשבת וגם כאשר החלב נחלב בשבת באיסור שוגג, הרי שגם אליבא המחמירים לאסור חלב שנחלב בשבת באיסור גם לאחרים וגם אחרי שבת מדובר בהידור כאשר מעיקר הדין - במציאות הקיימת בה סביר להניח שרק מיעוט של החלב בכשרות רגילה אכן נחלב באיסור גמור בשבת - החלב מותר.

ד. כשרות חלב מפרות שידוע שחלקן הגדול איננו חלק

כיום שאחוז גבוה מהבהמות הם לא חלק בפרט לפי הספרדים - זה טרף, איך אפשר לסמוך על תוצרת החלב והגבינות? סוף סוף מדובר בהרבה יותר ממיעוט המצוי שאי אפשר להתעלם ממנו?

הפתחי תשובה בורה דעה סימן פא ס"ק ד כתב: ע' בתשובת תפארת צבי ח"ד סי"ג ע"ד שפקפק רב אחד דבמקומו שכיחי טריפות כמו כשירות איך נאכל חמאה וחלב דליכא רובן דכשירות במקום זה והוא ז"ל השיב וכתב לו היתר לזה מתרי טעמי ע"ש. וכעין סברתו כתב ג"כ בתשובת שאגת ארי' סי' ס"ד לענין אם מותר לשחוט בהמה ב"ט במקומות אלו שמצויין טריפות כמו כשירות ע"ש:

עולה מדברי הפתחי תשובה שהשאלה יכולה להתעורר רק אם מגיעים למציאות שאין רוב כשרות

אך כל עוד המצב הוא שיש מיעוט המצוי או מיעוט גדול אך עדיין מיעוט – אין מקום לשאלה. וגם במקרה שבו אין רוב כשרות מביא הפתחי תשובה את תשובות הפוסקים המתירים.

ואמנם פשוט שבמציאות של מיעוט המצוי אף אחד לא מעלה על דעתו לאסור את החלב. שהרי מאז ומעולם המציאות הייתה שיש מיעוט מצוי של פרות טריפות מחמת טריפת הריאה וזו בדיוק הסיבה שיש חובה הלכתית לבדוק את הריאה של כל בהמה לאחר שחיטתה, ולמרות זאת לגבי החלב של בהמה בחייה - כשלא ניתן לבדוק את מצב הראות - אזלין בתר רובא של הבהמות הכשרות ומעמידן כל בהמה בחזקת כשרות ולכן החלב של כל פרה ופרה כשר.

אלא שיש להבין מדוע אפילו במציאות בה יתברר אולי שאין רוב כשרות עדיין אין איסור בחלב. הסיבה לכך היא, שאע"פ שבשולחן ערוך נפסק שיש לאסור חלב של פרה שנשחטה ונמצאה טריפה וגם הגבינות שנעשו מחלבה אסורות, עם זאת, פוסק השו"ע שאם הטריפה היא מחמת סרכא בריאה החלב מותר משום דהוי ספק ספיקא - ספק אם בכלל הסרכא מטריפה וספק שאולי הפרה נטרפה אחרי חליבתה.

אמנם הרמ"א כותב שאם אין הפסד מרובה ראוי להחמיר גם בסרכא, אלא שלרמ"א סרכא איננה אוסרת ולדעתו מותר לפרק סרכות ולהכשיר פרות שנתגלו בהן סרכות, וממילא לדבריו המציאות היא שהרוב כשרות.

כלומר, אפילו אם תוצאות שחיטת הפרות הן שליש - כשר, שליש - חלק ושליש - טרף - הרי שאליבא הרמ"א הרוב הן כשרות וממילא אין שאלה לגבי כשרות החלב, ואליבא דהשו"ע מכיוון שכמעט כל מה שלא מוגדר כחלק ושאלבא דהשו"ע איננו כשר הוא מחמת סרכות הריאה - החלב ג"כ מותר שהרי השו"ע פוסק שאפילו במציאות שיש חלב שכולו נחלב מפרה שהוגדרה כטריפה מחמת סרכות הריאה - החלב מותר.

ה. מה נחשב לתבשיל לעניין איסור אכילת שני תבשילים בערב תשעה באב? האם האשל והשמנת נחשבים כתבשילים לעניין איסור אכילת שני תבשילים בסעודה המפסקת בערב תשעה באב?

החלב ממנו מיוצרים האשל והשמנת עובר פסטור בטמפרטורה גבוהה ולכן הוא נחשב לבישול גמור ולכן מותר להוסיף חלב מפוסטר קר לכלי שני בשבת. לעומת זאת, לגבי בישולי נכרים מכיוון שהחלב נאכל כמות שהוא חי אין בו שאלה של בישולי נכרים, והשאלה היא האם לעניין איסור שני תבשילים בסעודה המפסקת בערב תשעה באב נתייחס אליו כתבשיל או שמכיוון שהוא נאכל כמות שהוא חי הוא לא נחשב לתבשיל.

השולחן ערוך פוסק בסימן תקנב סעיף ג מפורשתו שתבשיל הנעשה מדבר שנאכל כמות שהוא חי, מקרי תבשיל לענין זה. ועל כך כותב המשנה ברורה שם:

"דאף דלענין בישולי עכו"מ אין שם תבשיל עליו כגון חלב שנתבשל וכיו"ב לענינינו אסור דעיקר הטעם שאסרו בשני תבשילין משום דבריבוי תבשילין יש בו כבוד ותענוג."

ולכן לכאורה יש לראות גם את האשל והשמנת כתבשיל לענין זה. ובכל אופן נראה שלמקלים יש על מה שיסמוכו מכיוון שבניגוד לבישול שמטרתו לשנות את הטעם האיות והמרקם של הדבר המתבשל הרי בפסטור כל מטרת הבישול היא רק מטעמי מניעת סכנה שבשתיית חלב לא מפוסטר שעלול להכיל חיידקים המסוכנים לבריאות, וכל הרעיון בפסטור הוא להשמיד את החיידקים

המסוכנים מבלי לשנות את טעם החלב איכותו ומרקמו. ולכן ייתכן לומר שחלב מפוסטר קר איננו נחשב לתבשיל ומכיוון שתהליך הפיכת החלב המפוסטר ללבן או שמנת איננו כרוך בבישול הרי שגם שמנת ואשל לא יחשבו לתבשיל לעניין החשבתם כתבשיל בסעודה המפסקת בערב תשעה באב.

ו. גילוי בחלב

האם מקפידים על "גילוי" בחלב כלומר שלא ישארו מוצרים גלויים אפילו ביום כפי המבואר ברמב"ם?

השו"ע י"ד קטז א פסק שמשקים שנתגלו, אסרום חכמים דחיישנין שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. אך מיד הוסיף ופסק "ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר". אלא שכידוע היו שהקפידו על גילוי גם בימינו במציאות בה אין מצוי שהנחשים מטילים ארס במשקים מגולים. ואף שלא מקפידים מבחינת כשרות למנוע גילוי בחלב ובמוצרי המציאות היא כזו שהחלב לא עומד בדרך כלל מגולה - הוא נחלב מהפרה באמצעות צנרת שמוליכה את החלב ישירות למיכל חלב סגור. המיכלית שאוספת את החלב מהרפת אף היא סגורה והחלב נשאב ישירות מהמיכל שברפת למיכלית והמיכלית פורקת את החלב במחלבה שוב ישירות לתוך מיכל גדול כך שבדרך כלל קשה למצוא במהלך ייצור החלב מרגע החליבה ועד האריזה שהחלב עומד גלוי.

כך לגבי החלב עצמו וכך לגבי מוצרי החלב אמנם יש גביונות מסוימות ומיוחדות (חלק מהגביונות הקשות והמלוחות) שבמהלך ייצורן החלב נמצא בבריכות שאינן מכוסות אך הן נמצאות בבריכות מלוחות ביותר שאין חשש שנחשים ישתו ממנה ויטילו ארס לתוכה והן גם נמצאות בחדרים סגורים ומנוטרים שלא מצויים בהם נחשים בכלל ונחשים ארסיים בפרט. לאור האמור נראה שגם המחמירים בגילוי בימינו אינם צריכים לחשוש במוצרי החלב מחשש גילוי.

ז. כשרויות בתנובה

האם אפשר לעשות סדר בנושא הכשרויות של תנובה, מה ההכשר של הרב ויטמן ומה ההכשר של הרב גרוס והרב שטרן ומה ההבדל ביניהם?

יש בתנובה שתי רמות כשרות - כשרות רגילה - הכשרות נכתבת בכיתוב בלי כל סמל ונוסח הכיתוב תלוי במקום בו מייצרים את המוצר עליו מופיעה הכשרות (כשר בהשגחת הרב וייטמן - רב תנובה, כשר בהשגחת רבנות קרית מלאכי, כשר בהשגחת הרבנות הראשית לישראל - הרב וייטמן, רב תנובה). וכשרות מהדרין - שם יש תמיד סמל שיכול להיות סמל בד"ץ העדה חרדית ירושלים או סמל ועדת מהדרין תנובה בראשות הרב גרוס או סמל מהדרין של בד"ץ בעלזא או סמל מהדרין של בד"ץ חוג חת"ס או סמל מהדרין של הרב וייטמן. בכל בהתאם לגוף שמאשר את כשרות המהדרין.

הסיבה העיקרית שמוצרים מקבלים כשרות רגילה בלבד ולא כשרות מהדרין היא שימוש בחלב שמכיל חשש לתערובת חלב שנחלב בשבת באיסור. במקרים בהם המוצר מכיל גם רכיבי חלב שנחלב ע"י לא יהודי מבלי שישראל רואהו על סמך הדעות המקלות בשימוש בחלב כזה בימינו יופיע ליד הכשרות הכיתוב "מכיל רכיבי אבקת חלב נכרים". אלו הכללים הנוגעים לכשרות רגילה כשאינן הבדל מהותי בין האחראים על הכשרות הרגילה ואין הבדל בין כיתוב כזה או אחר של כשרות רגילה.

לגבי כשרות מהדרין הכללים דומים אין שימוש בחלב שנחלב בשבת באיסור ואין שימוש ברכיבי חלב שלא נעשו מחלב ישראל ויש בדיקה מדוקדקת של כל חומרי הגלם.

ח. חשש נגיעות בתות שדה

איך יש תותים בפרילי הרי ידוע הנגיעות בתותים?

התותים בהם משתמשים לפרילי מהדרין או ליופלה תות מהדרין הם תותים שנבדקו ונמצאו בחזקת נקיים. התותים עוברים שטיפות בזרמים חזקים והברשה במברשות באופן שבדיקות מדגמיות הנעשות בכל מהלך הכנתם מראות שהם בחזקת נקיים. ועל כך יש להוסיף דברים שכתב הגר"ש ז' אועירבך זצ"ל (מנחת שלמה תנינא סימן ס"ג) לגבי עצם החשש לטריפסים זעירים כאלו ובמיוחד כאשר הם עוברים תהליך בישול כמו שנעשה במחיות הפרי שמשמשות למעדני תנובה:

בדבר מסעדות ומלונות וכדומה המגישים לאורחים ירקות כגון חסה, כרובית, כרוב, תרד, אספרגוס, ואינם יכולים לבדוק כל עלה בנפרד, אלא שורין אותם במי - מלח ואומרים שהתולעים עולים למעלה, ושופכים את המי מלח ורוחצים במים. ותולעים אלו אינם נראים לרוב בנ"א אלא כאשר נותנם כנגד נורת חשמל...

מסתבר דלאחר שכבר שרו כראוי את הירקות במי מלח הרי זה חשיב כספק רחוק מאד לחשוש על כל עלה דשמא היא מתולעת, ומעתה אפילו בספק איסור ממש עיין בשד"ח כללים מערכת א' אות ה' שהביא מהפרי תואר ועוד דאפי' להסוברים דהא דאין מבטלין לכתחלה הוא איסור תורה, מ"מ בספק איסור אפי' רבנן לא גזרו, והמהרש"ם בח"ב סי' כ"ח סומך על זה וכתב ובספק איסור מבטלין לכתחלה. וכ"ש בנד"ד דמלבד שאינו רוצה כלל בתולעים דמאיסי, וגם התעסק וטרח מקודם לברור ולזרוקם, וא"כ ודאי שאין כאן איסור תורה. ותו דבמקום דאיכא טורח גדול מאד, מבואר באחרונים דחשיב כדיעבד לענין חיטים מחומצים לפני הפסח שעדיין הוא היתר. ועיין גם בשו"ת ברית אברהם חלק אר"ח סי' ל"ד אות ג' שמסתמך על ההסבר של התויו"ט בדברי הרמב"ם פ"א מתרומות ה"ד דהיכי דאין מתכוין לבטל את האיסור לא מטרחינן יותר מכדי לכבד כדרכו, אך כל זה דוקא בתרומה ולא לענין תולעים.

ומעתה אף על גב דבריה גם בדיעבד לא בטיל, מ"מ, אפשר דבכה"ג שאינם נראים כלל לעינים גם כנגד השמש, אף על גב דשפיר מסתבר שלענין דאורייתא ה"ז בריה, והאוכל תולעת כזו לוקה, כי אין זה דומה כלל לשרצים שנראים רק ע"י מיקראסקופ או סתם זכוכית מגדלת, הואיל וכאן הם נראים לעיני האדם בלי שום מכשיר, מ"מ לענין זה דבריה לא בטיל שהוא רק מדרבנן, והטעם הוא משום דחשיב טפי ולוקין עליו אף אם זה קטן מאד ופחות מכשיעור, מ"מ יכולים לומר דבכגון דא שבאור היום רגיל אינו נראה כלל לעינים, לא הפקיעו מהם רבנן דיני ביטול והרי הם בטלים מיד לאחר שכבר נבדקו כראוי ע"י מי מלח כנהוג עוד לפני הבישול, וכ"ש לאחר הבישול שלגמרי אין רואים אותם ואי אפשר כלל לבוררם (אף אם לא נסמוך להקל ולומר שלאחר הבדיקה במי מלח תו לא חייבים בבדיקה).

וגם אפשר דכיון שהתולעים האלה הם עדיין קטנים מאד עד כדי כך שאי אפשר כלל לראות, חושבני שע"י הבישול במים הרותחים ממיסים אותם ותו לא הו"ל בריה. (גם לא מסתבר שהראשונים כמלאכים ח"ו נכשלו בזה, כי לא ברור כל מה שאומרים שזה נתחדש רק בזמננו מפני הריסוס והזיבול הכימי). והרי הזכיר כת"ר הענין של ספק ספיקא (אפשר דמפני קטנותם גם לא שרצו עדיין במחורב). גם יש להוסיף דאפשר שהם מתרסקים ונימוחים לפני הבליעה ע"י הלעיסה, ואף על גב דאם חילקו בפנים קיי"ל כר' יוחנן שעדיין יש על זה שם בריה, מ"מ במאוס ומתועב דודאי לא ניחא ליה, אפשר דלא שייך כלל הטעם שכך דרך אכילתו.

ומלבד כל אלה נכון להזכיר דעת הכרו"פ בסימן ק' סק"ד דשרץ לא חשיב כאסור מתחילת ברייתו כיון שאיסורו מתחיל רק לאחר ששורץ ולא קודם, וסובר דלא חשיב משום כך בריה. וכן גם מה שכתב השיבת ציון בסי' כ"ח והובא גם באמרי בינה דיני בב"ח סוף סי' ד' בשם גאון אחד, ובדרכ"ת סי' פ"ד אות כ"ח הובא כן מבעל בית אפרים דלגבי התולעת שאין דעתו עליו חשיב רק כמתעסק, ואף על גב דאין מתעסק בחלבים מפני שנהנה, שאני הכא שהנהנה היא רק מהפרי ולא מהתולעת, ואף על גב דהו"ל כספק פסיק רישא לשעבר דלא חשיב כאינו מתכוין, כמבואר ברעק"א יו"ד סי' פ"ז ס"ו, מ"מ נראה שאם הבירור אינו יכול להיות רק ע"י טורח גדול מאד דחשיב כבדיעבד, שפיר חשיב בנד"ד כנעשה אח"כ בשעת אכילה ע"י מתעסק וכאינו מתכוין דמותר, שהרי גם גרירת מטה וכדומה יכולים גם כן לדעת מראש על ידי מומחה גדול ואפילו הכי מותר, וכיון דשרי לבעל המסעדה, הוא הדין נמי דשרי לאחריני כידוע.

ובדבריו אלו של הגרש"ז אויערבך יש מספר נקודות חשובות:

1. אחרי ניקיון, אפילו אם הוא לא ניקיון יסודי ומספיק, יש ספק רחוק לגבי כל עלה או בנדון דידן על כל תות שמא הוא מתולע. במקרה של ספק כזה אפשר לכתחילה לסמוך על ביטול ואין זה נחשב לביטול איסור לכתחילה.
2. בכל מקרה של טורח גדול ניתן לסמוך על ביטול וזה לא נחשב לביטול איסור לכתחילה.
3. בבריה זעירה כזו אין לומר שיש לה חשיבות כזו שהיא איננה בטילה בתערובת מדין בריה.
4. בבריה זעירה כזו סביר להניח שהבישול ממיס אותה באופן שהיא לא נשארת בשלמותה וממילא אין לה כלל דין בריה.
5. לא מסתבר שהראשונים כמלאכים נכשלו ואכלו דברים אסורים ולא מסתבר שהמציאות של תולעים בתות שדה או בשאר ירקות הינה מציאות חדשה שלא הייתה בזמן הדורות שלפנינו.
6. יש ספקות נוספים – שמא נתרסק או נימוח לפני הבליעה ושמא מדובר בתולעת שלא הספיקה לשרוץ על הארץ או במחובר וממילא לא נאסרה כלל.
7. יש לצרף את דעת הכרו"פ בסימן ק' סק"ד דשרץ לא חשיב כאסור מתחילת ברייתו כיון שאיסורו מתחיל רק לאחר ששורץ ולא קודם ומשום כך לא חשיב כלל בריה.
8. וכן יש לצרף את דעת השיבת ציון בסי' כ"ח דלגבי התולעת שאין דעתו עליה חשיב רק כמתעסק ואין איסור באכילת הירק או הפרי.

ט. חלב שבת

האם אפשר להסתמך על חלב כשלא יודעים אם נחלב בשבת מדין "כל דפריש מרובא פריש", רוב החלב הוא מששת ימי השבוע?

כל דפריש שייך לכאורה כאשר דנים למשל על פרה יחידה שפרשה מעדר בו יש גם טריפות שיש להתייחס אליה כאל פרה כשרה מכיוון שכל דפריש מרובא פריש, אך החלב מגיע לקרטון או לשקית ממכל שהוכנס לתוכו חלב שנחלב מאלפי פרות וכל החלב התערבב ביחד ולכן אין כל מקום לדבר על כל דפריש אלא על שאלת ביטול ברוב או ביטול בתערובת. כשהשאלה היא האם ניתן לסמוך על כך שהחלב שנחלב בשבת בטל ברוב החלב שנחלב בהיתר.

פשוט דברי השו"ע היא שאין איסור על חלב שנחלב בשבת באיסור אלא רק על בשבת עצמה או על החולב עצמו גם לאחר השבת:

"המבשל בשבת (או שעשה אחת משאר מלאכות) - במזיד - אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד, ובשוגג - אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו מיד".

מסיבות שונות יש מקום להחמיר מעבר לשורת הדין ולא להשתמש בחלב שנחלב בשבת באיסור גם אחרי השבת ויעוין על כך בחוברת בנתיב החלב ג עמוד 65 ואילך'. אלא ששם הוסבר בהרחבה שכל זה רק במקרה שהחלב אכן נחלב באיסור במזיד וכלל לא ברור שזו המציאות בחליבה בשבת, וכן הוסבר שם שבחלב שנחלב בשבת אין הנאה מחילול שבת כי ניתן היה לחלוב בהיתר. ובכל אופן, מסקנת הדברים שם היא שיפה עושה תנובה שהיא פוסלת חלב כזה מרמת כשרות מהדרין, ופסילה זו גורמת לכך שלצרכן עצמו יהיה מותר לצרוך גם חלב בכשרות רגילה שיש בו חשש תערובת חלב שנחלב באיסור.

עד כאן אמורים הדברים למקרה של חלב שנחלב כולו באיסור בשבת, אבל מכיוון שהמציאות היא שהחלב תמיד מעורב בחלב שנחלב בהיתר אין חשש איסור מכיוון שה"כתב סופר" עצמו, שמחמיר באיסור מעשה שבת לאחרים, סבור שהקנס מתייחס רק לתבשיל שנתבשל בשבת כמות שהוא, ובכל מקרה שבו יש בפנינו תערובת של מעשה שבת עם היתר - אין מקום לקנס ולאסור את כל התערובת. ולדעתו אף מותר לערב את מעשה השבת שנאסר לכתחילה ואין גם צורך בביטול בששים אלא חד בתרי סגי. ועיין שם שניתן להניח בוודאות שתמיד יש ערוב ברמה כזו של חלב שנחלב בהיתר וממילא החלב מותר.

י. חלב בסופי שבוע

האם חלב שאינו מהדרין שנחלב ביום חמישי אפשר להחשיבו למהדרין ממש?

גם חלב שנחלב ביום ראשון הוא מהדרין. השאלה היא רק לגבי חלב שיוצר במחלבה ביום חמישי - האם ברור שהוא איננו מכיל חלב שנחלב בשבת באיסור וממילא הוא נחשב למהדרין גם לפי ההגדרות המחמירות שלנו לגבי כשרות מהדרין על מוצרי החלב. התשובה היא שבמקרים בהם לפני יום חמישי היו ארבעה ימי חול ולא היה יום טוב בשבוע המדובר הרי שהחלב שמוצר ביום חמישי הוא חלב מהדרין מכיוון שנדיר מאוד מאוד שביום חמישי יישאר עדיין חלב שמכיל תערובת של חלב שנחלב בשבת באיסור. בדרך כלל מסיימים לטפל בחלב שיש בו תערובת חלב שנחלב בשבת ביום שלישי. כך שחלב עליו מופיעות האותיות ד ה או ו' - שמשמעותן שהוא יוצר במחלבה בימים ד ה או ו הוא קרוב לודאי כולו חלב מהדרין ללא כל חשש לתערובת חלב שנחלב בשבת באיסור.

1. דעת הכתב סופר שיש בעיה כאשר חילול השבת נעשה בקביעות בידיעתם וברצונם של הנהנים ממנו במוצאי שבת (ועיי"ש שהחליבה באיסור לא נעשית לרצונה של תנובה אלא למורת רצונה והדבר גורם לה נזק). וכן יש גם לחשוש משום לפני עוור או מסייע לדבר עבירה (ועיי"ש שהאיסור במקרה כזה הוא על תנובה שקונה את החלב אך לא על הצרכן שלגבי חשש של לפני עוור דלפני עוור).

הרב אברהם שלזינגר מפקח ועדת מהדרין תנובה

**א. חלב שאינו מהדרין שנחלב ביום חמישי - דינו כמהדרין
האם חלב שאינו מהדרין שנחלב ביום חמישי אפשר להחשיבו למהדרין ממש?**
חלב שנחלב ברפתות המפוקחות ע"י תנובה בכל אחד מימי השבוע חוץ משבת וחג, הינו מהדרין. על כן כנראה כוונת השואל על חלב שתאריך המילוי שלו במחלבה הוא יום ה'. כל החלב הממולא ביום ה' הוא מהדרין לכל עניין.

**ב. שריית מצה בחלב
מה הדין לאלו שמקפידים על שרויה בפסח, האם מותר לשרות מצה בחלב? דהינו, האם יש מים בחלב?**

אין הוספת מים בחלב ניגר בשום מצב, אבל בעת ניקוי המערכות נעשה שימוש במים, ואין מצב שלא נשאר מים בכלל במערכת. למרות זאת יש הסוברים שמכיוון שמדובר יחסית בכמות מזערית מותר להשרות מצה בחלב גם לנוהגים בשרויה בפסח. הדבר נכון לחלב בשקיות ולא לגבי חלב בקרטון שגם אין כל תוספת מים אך הפיסטור נעשה באדי קיטור שהם מים.

**ג. מעדנים בפסח - מה בין כשרות רגילה למהדרין
מה ההבדל במעדנים בין כשרות רגילה לפסח - למהדרין? הרי ודאי לא מדובר בתערובת חמץ,
האם זה קשור רק לקטניות או לא?**

הסיבה לכך שיש מעדנים אשר הם בכשרות מהדרין כל השנה ולפסח הם לא מהדרין היא בדרך כלל, הקושי לוודא לגבי חומרי הגלם המוספים למוצר, שהדרישות שנדרשו ע"י נותני הכשרות בעת ייצורם מתאימות לדרישות ולסטנדרטים המקובלים ע"י ועדת מהדרין. במקרים אחרים זה יכול לנבוע מחמת רכיב קיטניות ואז הדבר כתוב על המוצר, ולעתים כשלא כתוב קיטניות זה יכול להיות בגלל קיטניות שנשתנו או בגלל שמדובר בחומר שיש מקום רב לומר שהוא כלל לא נחשב לקיטניות ושגם המקפידים על קיטניות לא חוששים לכך, ולעתים זה יכול להיות כאמור לעיל רק בגלל שקשה להגיע לאותה רמת בדיקה של רכיבי חומרי הגלם לפסח כמו שמקובל בוועדת מהדרין בכל ימות השנה.

**ד. ההכשרה לפי רמת חום המים או העלאת בועות
להלכה, האם מכשירים לפי טמפרטורה או שהעיקר שמעלה בועות ולא מעניין מה הטמפרטורה?
זה שהמים מעלים בועות זה רק סימן לרתיחה. וזה רק כאשר הבועות שעולים הם כתוצאה של רתיחה, אבל אם הבועות נוצרות כתוצאה של קיטור במים או לחץ נמוך, אז אין זו הכשרה. לכן כאשר מרתיחים מים בצורה רגילה הבועות זה סימן מספיק לרתיחה ואם לא יש לבדוק את הטמפרטורה.**

**ה. משגיחי כשרות ומכשירים סלולאריים
האם ועדת מהדרין מקפידה שכל משגיחיה וסגני המשגיחים יהיו בלי פלאפונים שאינם לרוח התורה כדוגמת אייפון וגלאקסי וכ' שידועים דברי מרן בעל השבט הלוי שמי שמחזיק את אותם מכשירים פסול לעדות?**

מערך הכשרות של תנובה הוא מהטובים בעולם, ובין שאר הדברים יש הקפדה שכל המשגיחים יהיו יראי שמים, ולא יעשו כל מעשה האסור על פי ההלכה. וזה כולל שימוש אסור בכל אמצעים כתובים ואלקטרוניים.

ו. ועדת מהדרין וחומרותיה לעומת כשרויות אחרות
בתנובה כידוע ישנם כמה השגחות מהדרין, אם אפשר לברר האם ישנם חומרות מיוחדות לועדת מהדרין מעבר להשגחות האחרות או מדובר באותה רמה?
 יש גופים שונים הנותנים כשרות ולכל גוף יש את הרבנים המנחים אותו כיצד לנהוג בכל דבר. תנובה רוצה שמערכות הכשרות המלווים אותה, יעשו הכול כדי שהוראות הרבנים של הגופים השונים יתבצעו הלכה למעשה.

מטבע הדברים לא תמיד כולם רואים כל דבר עין בעין, ובנושאים מסוימים הרבנים חלוקים בדעותיהם או בדגש שהם נותנים לכל נושא. אבל תנובה כגוף הנותן מענה למגוון גדול של ציבור משתדלת לתת את המענה הרחב ביותר לכל סוגי הדרישות, כדי שכלל הציבור יוכל לקבל מוצרים ברמת כשרות הכי גבוהה שיש. ולכן מוצרי החלב של תנובה מהדרין ככלל מהודרים ביותר על כל הכשריו.

ז. בעל עסק יר"ש - האם די בהשגחתו בעניין נאמנות, מעשה בבעל מפעל יר"ש שרצה הכשר מהודר מאוד, ואחרי כמה חודשים ראה שהמשגיח בא רק פעם אחת והבין שכיון שראה שהוא יר"ש סמך עליו. האם באמת במצב כזה שמכירים את בעל הבית כיר"ש אפשר לסמוך עליו?
 "השגחה" זה לא עדות על בעלי המפעל אלא על כשרות מוצרי המפעל ועל כך שכללי מערכת ההשגחה התבצעו בהתאם להנחיות הרבנים האחראים.

כמובן לא יתכן שמשגיח יוכל להעיד על כך ללא שהוא מגיע למקום. יחד עם זאת נאמנות בעל המפעל ויראת השמים שלו בהחלט נלקחים בחשבון ע"י נותני הכשרות כאשר הם באים לקבוע את סדרי ההשגחה במקום ואת כמות הביקורים ומשך נוכחות המשגיח במקום.

ח. ההבדל הבסיסי בין חלב מהדרין לחלב כשר מה ההבדל הבסיסי בין חלב מהדרין לחלב תנובה הרגיל?
 בכשרות החלב ומוצריו יש מספר נושאים בסיסיים בהם אנחנו עוסקים.
 א. הבטחה שמדובר בחלב ישראל למהדרין
 ב. שאין בחלב חשש של חלב שנחלב בשבת באיסור.
 ג. שאין חשש פרות טריפות מחמת ניתוחים.
 ד. שהרכיבים המוספים למוצרי החלב כולם יהיו ברמת מהדרין.
 ה. כשרות קווי הייצור

כאשר מדובר על חלב בלבד ההבדל היחיד בין חלב מהדרין ובין חלב בכשרות רגילה הוא החשש לתערובת חלב שנחלב בשבת באיסור שיכול להיות בכשרות רגילה ולא במהדרין.

ט. גבינה צהובה וגבינה קשה - ההיבט ההלכתי שמעתי שהגבינה הצהובה איננה שווה חצי שנה מהייצור עד הכנסתה לבית אבל זה עשוי מכדורים המכילים בתוכם חומרים חזקים שעושים פעולות כמו גבינה ששווה חצי שנה, האם זה נכון?

גבינות קשות וגבינות חצי קשות (גבינה צהובה) שונות בתהליך שלהם. גבינה קשה בדרך כלל כן שווה חצי שנה ויותר. גבינה חצי קשה שווה הרבה פחות מחצי שנה,

ונשלחת לשוק לאחר מספר שבועות מסיום היצור שלה. אלא שבתהליך היצור יש מהגבינות החצי קשות המקבלות ארומה הדומה לגבינה קשה.

לכן היו מהפוסקים שחששו שצריך להמתין לגבינה כזו כפי שממתינים לגבינות קשות בגלל הטעם החזק שיש בה.

ראה את מאמרו המקיף של יו"ר ועדת מהדרין הגאון הגדול מאיר יעקב שטרן שליט"א בגיליון זה שסובר שאין צורך להמתין שש שעות אחר גבינה חצי קשה. וכן דעת פוסקים נוספים. וראה גם את מאמרי בנתיב החלב ד'

י. כשרות הגבינה הצהובה - דרכי הייצור והכשרות

כשרות הגבינה הצהובה. מה תהליך הייצור? מה החומרים הנלווים? והאם יש שינוי בחומרים אלו במיוחד לפסח? מדוע לא כולם נותנים הכשר לגבינות קשות?

גבינה צהובה תהליך היצור שלה מתחיל בגיבון - תהליך בו מוכנס ראנט כדי ליצור גבן, לאחר מכן הגבן עובר כבישה לבלוק ולאחר מכן הוא מוכנס לתמלחת ומועבר לתהליך הבחלה.

לפסח יש להקפיד שהחומרים המוספים ובמיוחד הרנט שהוא המעמיד יהיו כשרים לפסח.

הבעיה הגדולה קשורה להחלפת התמלחת ושמירתה ככשרה לפסח כל השנה. בתמלחות המיועדות לגבינות בכשרות ועדת מהדרין משתמשים בחומרי גלם כשרים לפסח כל ימות השנה וכך ניתן ליצר גבינה צהובה כשרה לפסח למהדרין והשנה (תשע"ו) החלו לעשות זאת גם ביצור בכשרות עד"ח.

יא. צריכת מוצרי חלב שאינם מהדרין במקום שאין להשיג מהדרין

אדם שנמצא במקום שאין מוצרי חלב מהדרין, עד כמה מותר להשתמש במוצרי חלב שאינם מהדרין?

תלוי איזה מוצרים. ישנם מוצרים המכילים רכיבי חלב נכרים, מוצרים אלו כמובן שלא ניתן להשתמש. ישנם מוצרים שהחלב כשלעצמו מותר לכתחילה אבל ישנם מרכיבים שונים במוצר שזה לא בכשרות מהדרין. וישנם כגון חלב בקר ומשקאות חלב, חמאה, מוצרים אלו שהם ללא רכיבים נוספים כלל, וחלק מהגבינות חצי קשות. הינם מותרים באכילה לכתחילה בשעת הצורך, גם אם הם לא מצויינים כיצור מהדרין.